شاپا چاپی: ۱۸۴۱-۲۷۸۳
شاپای الکترونیکی: ۱۹۲۲-۲۷۸۳

تمدن حقوقی

دوره ۸ - شماره ۲۶ - زمستان ۱۴۰۴

تحلیل مسئولیت بانک گشاینده در حقوق اعتبارات اسنادی
همایون مافی، محسن رئیسی
نقش هوش مصنوعی در بهبود فرآیندهای تحقیق کیفری و تحلیل شواهد دیجیتال در نظام حقوقی ایران
امیررضا محمودی، زهرا رهنما
شیوه طرح دعاوی گروهی و نحوه اجرای احکام آن
رحیم مختاری، علی سلطانی شیرزاده
بازخوانی تعهدات قراردادی در شرایط تورم شدید؛ تحلیلی از ظرفیت‌های تعدیل در حقوق ایران
شیما شکوری بلقور، قاسم نبی زاده کبریا
آسیب شناسی سیاست کیفری ایران در قبال جرائم بغی، محاربه و افساد فی‌الارض در پرتو مفهوم امنیت ملی و ثبات سیاسی کشور
روح الله شیخی، محمد محمودی
چهارچوب مسئولیت مدنی ناشی از فعالیت‌های تفریحی پرخطر؛ مطالعه اتاق‌های فرار
رحیم مختاری، غلامحسین کشاورز
دعاوی ناشی از مالکیت فکری در نظام حقوقی ایران
سیدمحمدباقر حقایقی، محمدرضا نصیری، امیرحسن ابوالحسنی
مسئولیت سازندگان ساختمان و حقوق مجاورین ناشی از آلودگی صوتی ساخت‌وسازها
رحیم مختاری، نازنین زهرا جوکار
تحلیل جرم‌شناختی جرایم حوزه رمزارزها: مطالعه کلاهبرداری‌های رایج در ایران
حسین محمودی تکانلو، رویا آسیایی
راهبردهای پیشگیرانه از جرم رانت خواری در سیاست کیفری ایران با تاکید بر چالش ها و خلاءهای جرم شناختی
فاضل موحدی، حمیدرضا کناری زاده، داود سلمانپور
واکاوی اصل تناسب میان جرم و مجازات در ساختار دیوان کیفری بین‌المللی
حسن پیرفلک لسکوکلایه، طیبه قدرتی سیاهمزگی
توافق طرفین قرارداد در تعیین ادله اثبات دعوا
حبیب اله عبداله پور، مهدی شجاعی
عملکرد دادگاه‌های کیفری در پیشگیری از جرم: با نگاهی به جرم‌شناسی انتقادی و تمرکز بر نظام قضایی ایران
ایرج مروتی، نغمه فرهود
توافق طرفین در ارجاع دعوی به داوری در مرحله تجدیدنظر
رحیم مختاری، زهرا عمادی
مسئولیت دولت‌ها در قبال تروریسم بین‌المللی و دیپلماسی ضدتروریسم
مسعود سرفرازی صالح، مهدی قره داغی
پایان حکمرانی متمرکز: تحلیل ظهور حکمرانی غیرمتمرکز در عصر بلاکچین و قراردادهای هوشمند
هادی زارع، مجید وزیری
تحلیل تطبیقی حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی در قبال خسارت بدنی و دامنه شمول زیان‌دیدگان در ایران و انگلستان
زینب تاری
مسئولیت سازنده و حقوق مجاورین ناشی از به کارگیری جرثقیل های برجی
رحیم مختاری، احسان یوسفی
انتقال دعاوی در نظام حقوقی ایران با تأکید بر مقررات و ماده‌های منتخب قانون ثبت اسناد و املاک
امیررضا علی تبار
جایگاه هوش مصنوعی در پهنه سیاستگذاری جنایی
محبوبه طالبی رستمی
تعهد به ایمن‌سازی داده‌ها به‌عنوان تعهد به نتیجه یا تعهد به وسیله در حقوق خصوصی
سیدامیرحسن مصطفوی
مسئولیت کیفری شرکت‌های فناوری در قبال جرائم ارتکابی کاربران
وحید کیومرثی
مسئولیت مدنی ناشی از پردازش خودکار داده های شخصی توسط هوش مصنوعی در حقوق ایران و افغانستان (با نگاهی به اسناد بین المللی)
راضیه جعفرزاده، وحید حمیدی، محمدرضا رشید
بررسی تأثیر آگاهی حقوقی و شفافیت در پیشگیری و کاهش فساد اداری و مالی
سیده مهشید میری بالاجورشری
مالکیت داده های شخصی در حقوق خصوصی؛ از حق شخصیت تا مال غیرمادی
سینا یوسفی
مسئولیت مدنی پزشک و سازنده ربات در جراحی‌های رباتیک نظام های حقوقی ایران و انگلستان
رحیم مختاری، ابراهیم شیروانی
تحلیلی بر مسئله أخذ خسارت تأخیر تادیه از محکوم به دولتی
محمدمهدی رضوانی فر، زهرا سلیمی
آثار حقوقی و اداری تملک بر وضعیت ثبتی املاک در نظام حقوقی ایران
احسانه وثوقی منفرد، محمد وارسته بازقلعه
دیپلماسی اقتصادی و حقوق قراردادهای بین‌المللی خصوصی؛ تعامل سیاست و حقوق در تأمین منافع ملی
رادمهر رحمانی گل افشان
پذیرش تشخیص تقلب مبتنی بر هوش مصنوعی در بانکداری: نقش اعتماد، شفافیت و ادراک انصاف در موسسات مالی در ایران، امارات متحده عربی و قطر
عبدالمجید یوسفی
رویکرد رویه قضایی در ترمیم دادرسی از طریق اضافه کردن اشخاص به دادرسی
رحیم مختاری، سعید شیروانی
جرم‌شناسی جنگ در واقعیت‌های کنونی و لزوم توسعه آن در اوکراین
یاسر شاکری

Legal Civilization
Vol. 8, No. 26, Winter 2026
Pages: 381-408
Article Type: Original Research
https://www.pzhfars.ir/article_240531.html
doi: 10.22034/lc.2026.570815.1729

تمدن حقوقی
دوره ۸، شماره ۲۶، زمستان ۱۴۰۴
صفحات: ۴۰۸-۳۸۱
نوع مقاله: پژوهشی

تحلیل تطبیقی حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی در قبال خسارت بدنی و دامنه شمول زیان‌دیدگان در ایران و انگلستان

زینب تاری
دکتری حقوق خصوصی، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
zeinab.tari1367@gmail.com
http://orcid.org/0009-0002-5595-1885

چکیده

تأمین اجتماعی به‌عنوان یکی از سازوکارهای مهم جبران خسارت بدنی، نقش قابل توجهی در حمایت از زیان‌دیدگان ایفاء می‌کند؛ بااین‌حال، حدود و ثغور این حمایت‌ها از حیث نوع صدمات مشمول و دامنه زیان‌دیدگان در نظام‌های حقوقی مختلف متفاوت است. فقدان شفافیت در این قلمرو می‌تواند به ابهام در حقوق زیان دیدگان، ناهمگونی در اجرا و دشواری در تحلیل رابطه تأمین اجتماعی با سایر سازوکارهای جبران خسارت بدنی بیانجامد. در همین راستا، پژوهش حاضر با رویکردی تطبیقی به تحلیل قلمرو حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی در قبال خسارت بدنی در حقوق ایران و انگلستان می‌پردازد. هدف پژوهش،شناسایی انواع حمایت‌های پیش‌بینی‌شده و تحلیل جایگاه گروه‌های مختلف زیان‌دیدگان در چهارچوب مقررات تأمین اجتماعی است. روش پژوهش مبتنی‌بر تحلیل تطبیقی مقررات حاکم و منابع معتبر حقوقی در دو کشور می‌باشد. یافته‌ها حاکی از آن است که تفاوت دو نظام، افزون بر تنوع سازوکارهای حمایتی، به‌ویژه در نحوه تحدید و تبیین قلمرو حقوقی جبران خسارت بدنی و شمول زیان‌دیدگان در نظام تأمین اجتماعی نمود می‌یابد؛ به گونه‌ای که در نظام انگلستان، حدود حمایت‌های واجد کارکرد جبرانی در برابر خسارت بدنی روشن‌تر تبیین شده، درحالی‌که در حقوق ایران این قلمرو به‌صورت صریح و منسجم تعیین نشده است. این پژوهش، بدون ورود به مباحث ساختار رفاهی یا مالی، بر ضرورت تبیین روشن دامنه جبران خسارت بدنی توسط تأمین اجتماعی در حقوق ایران تأکید می‌کند.

واژگان کلیدی: جبران خسارت، حمایت از زیان‌دیدگان، صدمات بدنی، گروه‌های مشمول، مزایای بیمه‌ای.

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۱۰/۱۹ –بازنگری مقاله: ۱۴۰۴/۱۱/۱۲ –پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۱۲/۰۴

Comparative Analysis of Social Security Compensatory Protection for Bodily Injuries and the Scope of Eligible Victims in Iran and England

Zeinab Tari
PhD in Private Law, Department of Private Law, Faculty of Law, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

Abstract

Social security, as a primary mechanism for compensating bodily injuries, plays a crucial role in protecting victims; however, the scope of such protection regarding the types of eligible injuries and the range of beneficiaries varies across legal systems. The lack of clarity in this regard may result in uncertainty concerning the rights of injured persons, inconsistency in practice, and difficulties in analyzing the relationship between social security and other bodily injury compensation mechanisms. Against this background, the present study adopts a comparative approach to examine the scope of compensatory social security support for bodily injury in the legal systems of Iran and England. The aim of the research is to identify the types of compensatory benefits provided and to analyses the legal position of different categories of injured parties within the framework of social security regulations. The methodology is based on comparative analysis of governing rules and authoritative legal sources in both jurisdictions. The findings indicate that, beyond differences in the variety of support mechanisms, a key distinction lies in the manner in which the legal boundaries of bodily injury compensation and the scope of eligible beneficiaries are defined. In particular, the English system provides a clearer delineation of benefits with a compensatory function, whereas in Iranian law this scope has not been defined in a clear and coherent manner. Without addressing welfare structures or financial arrangements, the study emphasizes the need for a clearer articulation of the scope of bodily injury compensation by social security in Iranian law.

Keywords: Bodily Injuries, Compensation, Eligible Groups, Insurance Benefits, Victim Protection.

Received: 2026/01/09 - Review: 2026/02/01 - Accepted: 2026/02/23

ارجاع:
تاری، زینب؛ (۱۴۰۴)، تحلیل تطبیقی حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی در قبال خسارت بدنی و دامنه شمول زیان‌دیدگان در ایران و انگلستان، تمدن حقوقی، شماره ۲۶.

Copyrights:
Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

COPE COMMITTEE ON PUBLICATION ETHICS

مقدمه

تأمین اجتماعی در هر نظام حقوقی نقشی اساسی در کاهش آثار اقتصادی و اجتماعی صدمات بدنی دارد و با پرداخت غرامت‌ها، مستمری‌ها و پوشش هزینه‌های درمان، بخشی از خسارت‌های مالی ناشی از حادثه را جبران می‌کند. هرچند این نهاد از حیث ساختار و مبانی در قلمرو حقوق عمومی قرار می‌گیرد، کارکرد آن در حوزه صدمات بدنی چنان با سازوکارهای جبران ضرر و مسئولیت مدنی پیوند خورده است که تحلیل آن جدا از نظام جبران خسارت ممکن نیست. در مواردی که فرد بر اثر حادثه[1] دچار آسیب می‌شود، بخشی از زیان‌های او نه از عامل زیان، بلکه از طریق مزایای تأمین اجتماعی جبران می‌گردد و از این رهگذر، کارکردهای تأمین اجتماعی در حوزه صدمات بدنی با سازوکارهای جبران خسارت در مسئولیت مدنی در تعامل قرار می‌گیرد.

نظام‌های تأمین اجتماعی ایران و انگلستان، با وجود اشتراک در هدف حمایت از افراد در برابر مخاطراتی چون بیکاری، بیماری و ازکارافتادگی، مسیرهای متفاوتی را در سازمان‌دهی و طراحی حمایت‌های خود پیموده‌اند. ایران بیشتر بر الگوی بیمه‌ای و مشارکت بیمه‌پردازان تکیه دارد و عمدتاً

۱- اعم از ناشی از کار یا غیر آن

شاغلان و مزدبگیران را تحت پوشش قرار می‌دهد. در مقابل، نظام انگلستان پس از تحول تاریخی از بیمه ملی[۲] به ساختاری ترکیبی، اکنون افزون بر مزایای مشارکتی، مجموعه‌ای گسترده از مزایای غیرمشارکتی و مبتنی‌بر نیاز را نیز ارائه می‌کند (Hobson et al.,2022,7). این تفاوت ساختاری سبب شده است که قلمرو مداخله تأمین اجتماعی در جبران خسارت‌های بدنی، از حیث نوع صدمات مشمول و دامنه اشخاص تحت پوشش، در دو نظام به‌نحو متفاوتی ترسیم شود؛ امری که محور اصلی پژوهش تطبیقی حاضر را تشکیل می‌دهد.

در حقوق ایران، غالب حقوقدانان ماهیت بیمه تأمین اجتماعی را به بیمه اشخاص نزدیک می‌دانند (صفایی و ۱۴۰۳، ۱۳۹۴، ۱۰۸) و (بابایی، ۱۴۰۲، ۱۶۲) و (خدابخشی، ۱۴۰۰، ۱۰۳)؛ زیرا هدف آن ایجاد پشتوانه‌ای مالی برای جبران پیامدهای ناشی از صدمات بدنی و کاهش یا فقدان توانایی کار بیمه‌شدگان است. بااین‌حال، صرف‌نظر از اختلاف‌نظرهای موجود، تردیدی نیست که سازمان تأمین اجتماعی در موارد صدمات بدنی، پرداخت‌هایی با کارکرد جبرانی انجام می‌دهد؛ پرداخت‌هایی که در عمل بخشی از خسارات مالی حادثه، را در فرض دخالت شخص ثالث پوشش می‌دهد (ایزانلو، ۱۳۸۷، ۴۷)، هرچند این جبران غالباً کامل و جامع نیست. در انگلستان نیز، به‌رغم ماهیت رفاهی بخشی از مزایا، این پرداخت‌ها از منظر حقوقی در نظام جبران خسارت اثرگذارند؛ زیرا مطابق قانون بازیافت مزایا، مبالغ دریافتی زیان‌دیده از دولت از خسارات قابل مطالبه کسر و به‌طور مستقل از عامل زیان بازیافت می‌شود (Nolan,2023,939). بدین‌ترتیب، مزایای تأمین اجتماعی، در عمل بخشی از منظومه جبران خسارت بدنی را تشکیل می‌دهند.[۳]

2- National Insurance

۳- مطابق ماده ۶ قانون بازیافت مزایا، هرگاه در پی یک صدمه بدنی، شخصی که مسئول جبران خسارت است (اعم از عامل زیان یا بیمه‌گر او) اقدام به پرداخت غرامت به زیان‌دیده نماید، مکلف است مبلغی معادل مجموع «مزایای قابل بازیافت» را به دولت پرداخت کند. این مزایا شامل آن دسته از پرداخت‌های تأمین اجتماعی است که در نتیجه همان صدمه بدنی به زیان‌دیده پرداخت شده‌اند.سازوکار بازیافت به این صورت است که پیش از پرداخت غرامت نهایی، وزارت کار و مستمری‌ها گواهی‌ای تحت عنوان گواهی مزایای قابل بازیافت صادر می‌کند که در آن، نوع مزایا،

با وجود اهمیت جایگاه تأمین اجتماعی در جبران بخشی از خسارت‌های بدنی، بررسی تطبیقی منسجمی که به‌طور خاص بر دامنه حمایت‌های جبرانی، انواع صدمات مشمول و گروه‌های زیان‌دیدگان تمرکز داشته باشد، کمتر مورد توجه قرار گرفته است و پژوهش‌های موجود غالباً به تحلیل کلی رابطه تأمین اجتماعی و مسئولیت مدنی یا سازوکارهای اجرایی مانند بازیافت مزایا پرداخته‌اند. پژوهش حاضر، بدون داوری درباره کفایت یا کارآمدی مزایا و فارغ از ورود به مباحث فنی یا اجرایی نظیر نحوه بازیافت مزایا، صرفاً بر تبیین قلمرو حقوقی حمایت‌های جبرانی و دامنه شمول زیان‌دیدگان تمرکز دارد و با رویکردی تطبیقی، نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان را بررسی می‌کند.

از آن جا که طرح مباحثی همچون بازیافت مزایا، منوط به مشخص بودن نوع و دامنه حمایت‌های واجد کارکرد جبرانی است، ضروری است ابتدا روشن شود کدام مزایا در قالب تأمین اجتماعی برای جبران خسارت بدنی پرداخت می‌شوند. انتخاب نظام حقوقی انگلستان از آن جهت صورت گرفته است که در این نظام، مرز میان پرداخت‌های واجد کارکرد جبرانی و حمایت‌های صرفاً رفاهی از طریق قانون بازیافت مزایا تا حد زیادی تبیین شده است؛ امری که امکان تحلیل روشن دامنه جبران خسارت بدنی و شمول زیان‌دیدگان را فراهم می‌آورد. در مقابل، عدم تبیین صریح این قلمرو در حقوق ایران، افزون بر ایجاد ابهام در حقوق و انتظارات زیان‌دیدگان، تحلیل منسجم رابطه تأمین اجتماعی و نظام جبران خسارت بدنی را نیز با دشواری مواجه ساخته و همین امر ضرورت بررسی دقیق این حوزه را دوچندان می‌کند.

در این راستا، ابتدا مفهوم و اقسام خسارت بدنی با تأکید بر منشأ آسیب تبیین می‌شود؛ سپس انواع حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی تحلیل می‌گردد؛ در ادامه، شیوه‌های جبران خسارت در دو کشور

میزان آن‌ها و دوره زمانی پرداخت مشخص شده است. مسئول پرداخت خسارت موظف است هم‌زمان با پرداخت غرامت به زیان‌دیده، مبلغ مندرج در این گواهی را مستقیما به دولت بپردازد. به این ترتیب، زیان‌دیده از دریافت مضاعف غرامت برای یک زیان واحد منتفع نمی‌شود و دولت نیز هزینه‌هایی را که به‌طور موقت برای جبران زیان متحمل شده است، از عامل زیان بازیافت می‌کند

بررسی و مقایسه می‌شود؛ در نهایت، گروه‌های مختلف زیان‌دیدگان معرفی خواهد شد. روش تحقیق مبتنی‌بر تحلیل تطبیقی مقررات قانونی و رویه‌های اجرایی در ایران و انگلستان است.

۱- مفهوم و انواع خسارت بدنی تحت پوشش نظام تأمین اجتماعی

خسارت بدنی نقطه آغاز هر بحث درباره حمایت‌های تأمین اجتماعی است؛ زیرا دامنه و حدود این حمایت‌ها بر پایه نوع و منشأ آسیبی تعیین می‌شود که به سلامت فرد وارد آمده است. از آن جا که نظام‌های تأمین اجتماعی ایران و انگلستان، به‌ویژه در مواردی که صدمه ناشی از فعل یا ترک فعل شخص ثالث باشد، بخشی از خسارات مالی ناشی از صدمه را جبران می‌کنند، شناخت دقیق مفهوم خسارت بدنی و تمایز آن از خسارات مالی و معنوی، مقدمه‌ای ضروری برای تحلیل کارکرد جبرانی این دو نظام است. بر همین اساس، در این بخش ابتدا مفهوم خسارت بدنی در دو نظام حقوقی و سپس انواع صدمات مشمول حمایت، با توجه به منشأ شغلی یا غیرشغلی آسیب، بررسی می‌شود.

۱-۱- مفهوم خسارت بدنی

خسارت بدنی به آسیب‌های جسمانی یا روانی گفته می‌شود که موجب کاهش توانایی کار، نقص عضو، ازکارافتادگی یا اختلال در کیفیت زندگی فرد می‌گردد. در نظام‌های تأمین اجتماعی، این مفهوم هم صدمات ناشی از حوادث و بیماری‌های شغلی و هم آسیب‌های غیرشغلی را دربرمی‌گیرد. در ایران، هرچند اصطلاح «خسارت بدنی» صراحتاً در قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ به‌کار نرفته، اما با توجه به تعاریف بیماری و حادثه در ماده ۲ و مقررات حمایتی ماده‌های ۶۰ تا ۶۶ می‌توان محدوده آن را مشخص کرد. بر این اساس، هرگاه بیمه‌شده در اثر وقوع حادثه دچار آسیب یا بیماری جسمی یا روانی شود، مشمول حمایت‌های درمانی و مالی نظیر غرامت دستمزد و مستمری ازکارافتادگی خواهد بود. بااین‌حال، در مواردی که حادثه ناشی از فعل یا ترک فعل شخص ثالث باشد، پرداخت‌های سازمان تأمین اجتماعی صرفاً نقش جبرانی حداقلی و بیمه‌ای ایفاء می‌کند و تنها بخشی از زیان مالی ناشی از صدمه را پوشش می‌دهد؛ ازاین‌رو، جبران کامل خسارت بدنی به معنای

مسئولیت مدنی آن، همچنان بر عهده عامل زیان باقی می‌ماند (بادینی، ۱۳۸۳، ۷۲).

در حقوق انگلستان، اصطلاح صدمه یا خسارت بدنی[۴] در قوانین مختلف از جمله قانون اصلاحات حقوقی در مورد صدمات بدنی مصوب ۱۹۴۸ میلادی[۵] تعریف شده و شامل هر گونه صدمات جسمی و روانی می‌شود. در قانون جبران خسارت کارگران[۶]، این اصطلاح شامل هر آسیبی به سلامتی کارگر اعم از صدمات جسمی، بیماری‌های شغلی، صدمات روانی و حتی فوت می‌شود (Wagner& Oliphant,2012,160). نظام بیمه ملی نیز مزایایی مانند کمک‌هزینه بیماری و مستمری ازکارافتادگی را به‌صورت حمایتی ارائه می‌کند. مشابه ایران، این مزایا جایگزین کامل خسارت مدنی نیستند و تنها نقش حمایتی و جبرانی محدود دارند.

برای تحلیل کارکرد جبرانی تأمین اجتماعی، تفکیک خسارت بدنی از خسارات مالی و معنوی ضروری است. خسارت مالی شامل زیان‌هایی نظیر هزینه‌های درمان، از دست دادن درآمد یا مخارج بازتوانی است. مزایای تأمین اجتماعی در هر دو کشور تنها جبران بخشی از این زیان‌ها است و محاسبه و مطالبه خسارت کامل مالی در حوزه مسئولیت مدنی قرار دارد. به بیان دیگر، حمایت تأمین اجتماعی جانشین تمام خسارت مالی واقعی زیان‌دیده نمی‌شود و صرفاً به‌عنوان کمک‌هزینه‌ای مبتنی‌بر قواعد بیمه‌ای عمل می‌کند.

خسارت معنوی ناشی از صدمات بدنی به زیان‌های غیرمالی مانند درد و رنج، اختلال در آسایش روحی، یا کاهش کیفیت زندگی اشاره دارد (سلطانی نژاد، ۱۴۰۴، ۲۵). نظام تأمین اجتماعی در ایران و انگلستان برای این نوع خسارت پرداختی ندارد و این موضوع همچنان در صلاحیت مسئولیت مدنی قرار دارد. هرچند در تعریف بیماری و حادثه آسیب‌های روانی نیز لحاظ شده، این امر ناظر بر پوشش درمانی است، نه جبران خسارت معنوی. در انگلستان نیز نظام صدمه‌های صنعتی[۷] عمدتاً بر آسیب‌های

4- Personal Injury
5- Law Reform (Personal Injuries) Act 1948
6- Workmen's Compensation Act 1916
7- Industrial Injury Scheme

فیزیکی تمرکز دارد و صدمات روانی تنها در موارد استثنایی و با تأیید پزشکی قابل پذیرش است. در نتیجه، زیان‌دیدگان برای مطالبه خسارت معنوی معمولاً ناگزیرند به نظام مسئولیت مدنی مراجعه کنند (Lewis,2017,18). به بیان دیگر، تأمین اجتماعی از نظر سلامت روانی و جسمی فرد حمایت درمانی و مالی انجام می‌دهد، اما برای خسارات معنوی به مفهوم حقوقی آن مانند رنج روحی یا کاهش کیفیت زندگی، جبران مالی در نظر نمی‌گیرد. مطابق نظام مراقبت سلامت روان در انگلستان، آسیب‌های روانی به‌عنوان نوعی بیماری تلقی می‌شوند و از طریق خدمات سلامت روان در چهارچوب خدمات سلامت ملی تحت پوشش قرار می‌گیرند که هدف آن بازگرداندن سلامت فرد و کاهش تبعات اقتصادی بیماری است.

محدود بودن دامنه جبران در تأمین اجتماعی دلایلی مانند محدودیت منابع، تمرکز بر خسارات ضروری مانند هزینه‌های درمان و از دست دادن درآمد، و دشواری ارزیابی خسارت معنوی دارد (بادینی، ۱۴۰۲، ۵۹۸). بنابراین، در هر دو کشور، کارکرد تأمین اجتماعی در حوزه صدمات بدنی ماهیتی حمایتی و جبرانی محدود دارد و جایگزین مسئولیت مدنی در جبران کامل خسارات نمی‌شود.

۱-۲- انواع خسارت‌های بدنی تحت پوشش تأمین اجتماعی

خسارت‌های بدنی تحت پوشش تأمین اجتماعی در ایران و انگلستان شامل صدمات جسمی یا روانی است که توانایی فرد در کار یا انجام فعالیت‌های روزمره را مختل می‌کند. یک تقسیم‌بندی که آثار حقوقی مهمی بر جای می‌گذارد، تفکیک این خسارت‌ها، بسته به منشأ آسیب، صدمات به دو دسته کلی صدمات ناشی از کار و صدمات غیر ناشی از کار است. این تمایز که در نظام تأمین اجتماعی هر دو کشور میان این دو دسته از صدمات وجود دارد، مبنای تفاوت در شرایط و میزان حمایت‌های جبرانی است که در بخش‌های بعد به آن پرداخته خواهد شد.

۱-۱-۲- خسارت‌های بدنی ناشی از کار

صدمات ناشی از کار از مهم‌ترین مصادیق خسارت بدنی محسوب می‌شوند. در ایران، مطابق ماده ۶۰

قانون تأمین اجتماعی مصوب ۳۵۴، «حادثه ناشی از کار» به واقعه‌ای گفته می‌شود که در حین انجام وظیفه یا به سبب آن برای بیمه‌شده رخ دهد. این تعریف تنها محدود به محل کار نیست و شامل حوادث مسیر رفت‌وبرگشت عرفی میان منزل و محل کار نیز می‌شود، مشروط بر آن‌که ارتباط مستقیم با وظیفه شغلی وجود داشته باشد (سوداگر، ۱۴۰۴، ۳۷۶). احراز رابطه سببیت میان کار و حادثه، شرط اساسی برخورداری از مزایای جبرانی است.[۸] همچنین، بیماری‌های حرفه‌ای نیز مطابق ماده ۶۱ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ تحت پوشش قرار دارند؛ این بیماری‌ها به‌تدریج و در اثر مواجهه با عوامل زیان‌آور محیط کار ایجاد می‌شوند و تشخیص آن‌ها به عهده کمیسیون‌های پزشکی سازمان است.[۹]در صورت احراز شغلی بودن صدمه، بیمه‌شده با هر میزان سابقه پرداخت حق‌بیمه، از حمایت‌هایی مانند خدمات درمانی، غرامت دستمزد و مستمری ازکارافتادگی بهره‌مند می‌شود.

در انگلستان، صدمات ناشی از کار تحت پوشش نظام نظام صدمات صنعتی قرار دارند. این نظام بر اساس قانون تأمین اجتماعی (صدمات صنعتی)[۱۰۰] پایه‌گذاری شده و بخشی از نظام جبران خسارت دولتی[۱۱۱] محسوب می‌شوند. این نظام دو نوع صدمه را شامل می‌شود: الف- حوادث صنعتی: وقایع ناگهانی که در حین انجام وظیفه یا به سبب کار رخ می‌دهد. ب- بیماری‌های شغلی مصوب: بیماری‌هایی که در اثر تماس مداوم با عوامل زیان‌آور محیط کار پدید می‌آیند و در فهرست رسمی دولت ثبت شده‌اند (Cockcroft et al.,2010,97). در هر دو نوع، اثبات رابطه علیت میان اشتغال و آسیب[۱۲۲] شرط اصلی برای بهره‌مندی از مزایا است (Klippel&Woodman,2008,182).

مزایای از کارافتادگی ناشی از صدمات صنعتی[۱۳۳] جنبه جبرانی داشته و بدون نیاز به پرداخت

۸- این موضوع به موجب توسط بازرسان فنی و کمیسیون‌های پزشکی سازمان تعیین می‌شود

۹- ماده‌های ۱ و ۳ تصویبنامه راجع به ضوابط تشخیص موارد از کارافتادگی کلی و جزیی و یا بیماری‌های ناشی از کار یا ناشی از غیر کار و فوت کارگر و میزان قصور کارفرما در انجام وظایف محوله قانونی مصوب ۱۳۸۵

10- Social Security (Industrial Injuries) Act 1946

11- state compensation scheme

12- out of and in the course of employment

13- Industrial Injuries Disablement Benefits-IIDB Act 1992

حق‌بیمه یا سابقه مشارکت، صرفاً بر اساس درصد ناتوانی پزشکی پرداخت می‌شود. این مزایا به‌طور خاص برای جبران کاهش سلامت و توانایی‌های طبیعی فرد ناشی از کار طراحی شده و به زیان درآمدی ناشی از ناتوانی ارتباط مستقیم ندارد. بر همین اساس، دومین منفعت اصلی پیش‌بینی‌شده در نظام صدمات صنعتی، مزایایی بود که هدف آن جبران کاهش درآمد ناشی از ناتوانی‌های شغلی ارائه می‌شد[۱۴۴]، یعنی در مواردی که فرد بر اثر صدمه یا بیماری شغلی همچنان قادر به کار بود، اما نمی‌توانست شغل پیشین یا شغلی با سطح درآمد مشابه را ادامه دهد. این مزایا در سال‌های بعد با اصلاحات قانونی تغییر نام یافت (Cockcroft et al.,2010,97) و برای موارد جدید، جبران کاهش درآمد عملاً در قالب مزایای مشارکتی «کمک‌هزینه اشتغال و حمایت»[۱۵۵] انجام می‌شود. به‌این‌ترتیب، اگر شخص آسیب دیده ناشی از کار دیگر قادر به کار کردن نباشد، می‌تواند علاوه بر مزایای غیرمشارکتی ازکارافتادگی ناشی از صدمات صنعتی از مزایای مشارکتی کمک هزینه اشتغال و حمایت نیز بهره مند شود.

در موارد نیاز به مراقبت یا حضور دائمی فرد مراقب برای انجام امور روزمره، زیان‌دیده می‌تواند از مزایای جبرانی کمک هزینه حضور دائمی[۱۶۶] و کمک هزینه ناتوانی شدید[۱۷۷]–که هر دو بخشی از نظام صدمات صنعتی و وابسته به‌شدت آسیب هستند– برخوردار شود (Mills et al.,2022,12). افزون بر این، مزایای مبتنی‌بر نیاز مربوط به کمک هزینه زندگی (اعتبار همگانی)[۱۸۸] ممکن است در کنار مزایای صنعتی برای بهبود وضعیت معیشتی افراد آسیب‌دیده پرداخت شوند که در ادامه بررسی خواهد شد. علاوه بر این، پرداخت قانونی کمک هزینه بیماری[۱۹۹] توسط کارفرما برای حداکثر بیست و هشت هفته به کارکنانی که به دلیل بیماری شغلی یا غیرشغلی قادر به کار نیستند، مشابه غرامت

14- Special Hardship Allowance
15- ESA (Employment and Support Allowance)
16- Constant Attendance Allowance (CAA)
17- Exceptionally Severe Disablement Allowance (ESDA)
18- Universal credit (UC)
19- Statutory Sick Pay (SSP)

دستمزد در ایران عمل می‌کند و کارکرد جبرانی دارد. با این تفاوت که در ایران پرداخت‌کننده، سازمان تأمین اجتماعی و در انگلستان کارفرما است. پس از پایان این دوره، فرد زیان دیده در صورت تداوم ناتوانی می‌تواند از سایر مزایای تأمین اجتماعی پیش گفته استفاده کند (Treble&Barmby,2011,195).

۲-۱-۲- خسارت‌های بدنی غیر ناشی از کار

حادثه یا بیماری غیر ناشی از کار، به موجب مفهوم مخالف ماده ۶۰ و با توجه به ماده ۶۱ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، هر نوع صدمه‌ای است که ارتباط مستقیم یا غیرمستقیم با وظایف شغلی نداشته باشد؛ مانند صدمات ناشی از تصادفات در زمان استراحت، حوادث خانگی، یا بیماری‌هایی که منشأ حرفه‌ای ندارند. در صدمات و بیماری‌های غیرکار، بهره‌مندی از حمایت‌ها منوط به داشتن حداقل سابقه بیمه‌پردازی است.[۲۰۰] بدین‌ترتیب، منشأ صدمه مستقیماً بر شدت و دامنه حمایت‌ها اثرگذار است. همچنین، افراد فاقد سابقه بیمه یا اشتغال باید به سایر نهادهای حمایتی نظیر کمیته امداد یا بهزیستی مراجعه کنند.

در نظام تأمین اجتماعی انگلستان نیز میان صدمات شغلی و غیرشغلی تفکیک وجود دارد. کارکنانی که به دلیل بیماری یا حادثه غیرشغلی قادر به کار نیستند می‌توانند از کمک‌هزینه بیماری[۲۱۱] و در صورت تداوم ناتوانی، از کمک‌هزینه حمایت و اشتغال بهره‌مند شوند.[۲۲۲] افراد فاقد اشتغال یا سابقه بیمه نیز مشمول حمایت هستند و می‌توانند از مزایایی مانند اعتبار همگانی برای جبران کاهش درآمد، کمک هزینه ناتوانی در زندگی[۲۳۳] و کمک هزینه وابستگی شخصی استفاده کنند. این ویژگی، نظام انگلستان را نسبت به ایران فراگیرتر کرده و دایره حمایت‌های اجتماعی را به گروه‌های بیشتری گسترش داده است.

۲۰- یک سال سابقه که نود روز آن در سال قبل از حادثه باشد

21- https: //www.gov.uk/statutory-sick-pay/what-youll-get?utm

22- https: //www.gov.uk/employment-support-allowance?utm

23- 23- Living Allowance-DLA

۲- انواع مزایای جبرانی تأمین اجتماعی در ایران و انگلستان

نظام‌های تأمین اجتماعی ایران و انگلستان هر دو در پاسخ به صدمات بدنی، سازوکارهایی برای جبران زیان پیش‌بینی کرده‌اند؛ با این تفاوت که ساختار حمایتی ایران عمدتاً بر پایه مشارکت و پرداخت حق‌بیمه استوار است، در حالی‌که انگلستان علاوه بر مزایای مشارکتی، مجموعه‌ای گسترده از مزایای غیرمشارکتی و مبتنی‌بر نیاز را نیز شامل می‌شود.

۲-۱- مزایای مشارکتی[۲۴۴]

مزایای مشارکتی بر پایه پرداخت حق‌بیمه ملی استوار است و در نظام انگلستان به‌عنوان «مزایای بیمه‌ای»[۲۵۸] شناخته می‌شود.به‌طوری که بیمه پردازان در زمانی که به دلیل بیکاری، بارداری، بیماری و یا کهولت سن قادر به کارکردن نیستند می‌توانند از این مزایا برخوردار گردند. هدف اصلی این مزایا، توزیع ریسک و تأمین مالی دوره‌هایی است که فرد به‌سبب بیکاری، بارداری، بیماری یا کهولت سن قادر به کار نیست (Vintila,2020,421) و (Pennings,2006,53) و (Hardy,2023,33). افرادی مانند شاغلان یا خویش‌فرمایان با داشتن سابقه پرداخت می‌توانند از آن بهره‌مند شوند. در انگلستان، مهم‌ترین مزایای مشارکتی عبارت‌اند از: مستمری بازنشستگی دولتی، کمک هزینه بارداری و زایمان، حمایت از بازماندگان، کمک هزینه جویندگان کار و کمک هزینه اشتغال و حمایت (Spicker,2011,75).

از میان این موارد، تنها کمک‌هزینه اشتغال و حمایت است که می‌تواند درباره زیان‌دیدگان صدمات بدنی[۲۶۹] موضوع بحث حاضر باشد. در ایران نیز تمام حمایت‌های تأمین اجتماعی ماهیت مشارکتی دارند. مهم‌ترین مزایای مرتبط با جبران خسارت بدنی عبارت‌اند از: مستمری از کارافتادگی جزیی و کلی، غرامت دستمزد و خدمات درمانی.

24- Contributory benefits
25- Insurance Benefits

۲۶- به دلیل نقش آن در جبران کاهش توانایی کار

۲-۲- مزایای غیرمشارکتی[۲۷۷]

مزایای غیرمشارکتی نیازمند سابقه بیمه‌پردازی نیستند و اعطای آن‌ها صرفاً مبتنی‌بر تحقق شرایط قانونی خاص است. این مزایا در نظام انگلستان برای حمایت از افرادی طراحی شده‌اند که در اثر ناتوانی، بیماری یا شرایط زندگی، نیازهای مالی و مراقبتی بیشتری دارند (Pennings,2006,53). در حوزه صدمات ناشی از کار، مزایای غیرمشارکتی انگلستان کارکردی کاملاً جبرانی دارند. مهم‌ترین آن‌ها مزایای ازکارافتادگی ناشی از صدمات صنعتی است که بدون نیاز به مشارکت قبلی و صرفاً بر اساس درصد ناتوانی پزشکی پرداخت می‌شود. افزون بر این، در صورت نیاز زیان‌دیده به کمک یا حضور دائمی مراقب، می‌تواند از مزایای غیرمشارکتی جبرانی کمک هزینه حضور دائمی و کمک هزینه ناتوانی شدید برخوردار شود (Mills et al.,2022,12).

همچنین در نظام تأمین اجتماعی انگلستان، بخشی از مزایای غیرمشارکتی غیرجبرانی به‌منظور حمایت از افرادی طراحی شده است که به دلیل بیماری، ناتوانی یا نیاز به مراقبت، با هزینه‌های اضافی زندگی روبرو هستند.[۲۸۸] در ایران، برخلاف انگلستان، مزایای غیرمشارکتی در نظام تأمین اجتماعی پیش‌بینی نشده و سازمان تأمین اجتماعی صرفاً نهادی بیمه‌ای است. بنابراین، حمایت‌های غیرمشارکتی

27- Non-contributory benefits

۲۸- این مزایا شامل: الف- کمک‌هزینه زندگی برای کودکان دارای ناتوانی است که به کودکان زیر شانزده سالی تعلق می‌گیرد که به سبب بیماری‌های مزمن یا ناتوانی‌های خود نیازمند هزینه‌های اضافی هستند. ب- کمک هزینه زندگی برای بزرگسالان نیز به بزرگسالانی پرداخت می‌شود که به سن شانزده سالگی رسیده‌اند ولی هنوز به سن بازنشستگی نرسیده‌اند و به دلیل وضعیت سلامت یا ناتوانی خود به مراقبت نیاز دارند و متحمل هزینه‌های اضافی می‌شوند. به‌تدریج، کمک‌هزینه استقلال شخصی جایگزین این مزایا برای بزرگسالان شده است. این پرداخت برای افراد شانزده ساله تا سن بازنشستگی در نظر گرفته شده و هدف آن جبران هزینه‌های اضافی ناشی از بیماری‌های طولانی‌مدت یا ناتوانی است. نکته قابل‌توجه آن است که این پرداخت حتی به افرادی که مشغول به کار هستند، دارای پس‌اندازند یا از سایر مزایا استفاده می‌کنند نیز تعلق می‌گیرد. ج- کمک‌هزینه مراقبت برای سالمندان به افراد در سن بازنشستگی پرداخت می‌شود که دچار ناتوانی‌اند و برای انجام امور روزمره نیاز به مراقبت و همراهی دارند. د-کمک‌هزینه مراقب به اشخاصی پرداخت می‌شود که به‌طور منظم از فردی دارای ناتوانی یا نیازمند مراقبت پرستاری می‌کنند

عملاً بر عهده نهادهای حمایتی نظیر کمیته امداد و سازمان بهزیستی است که ساختاری پراکنده و فاقد انسجام مشابه انگلستان دارند.

۲-۳- مزایای مبتنی‌بر نیاز[۲۹۹]

مزایای مبتنی‌بر نیاز در انگلستان، اگرچه از نظر ساختار اداری در طبقه‌بندی مزایای رفاهی قرار می‌گیرند، اما در عمل می‌توانند واجد کارکرد جبرانی نیز باشند؛ به‌ویژه در مواردی که آسیب بدنی موجب کاهش توانایی کار، کاهش درآمد یا تحمیل هزینه‌های اضافی مراقبت و معیشت بر فرد شده باشد. مبنای برخورداری از این مزایا نه سابقه بیمه‌پردازی، بلکه وضعیت اقتصادی، سطح درآمد و میزان دارایی فرد یا خانوار است. مهم‌ترین مصداق این گروه، اعتبار همگانی است که از سال ۲۰۱۳ میلادی جایگزین چندین مزایای پراکنده[۳۰۳] شده و اکنون نظام اصلی حمایت مبتنی‌بر نیاز را تشکیل می‌دهد (Caraher&Reuter,2019,205).

اعتبار همگانی علاوه بر نقش حمایتی عمومی، درباره آسیب‌دیدگان بدنی می‌تواند بخشی از کاهش درآمد ناشی از ناتوانی یا محدودیت کاری را پوشش دهد. همین ویژگی سبب می‌شود که در چهارچوب قانون بازیافت مزایا، اجزای مرتبط با ناتوانی، مراقبت و کاهش درآمد در شمار «مزایای قابل بازیافت» قرار می‌گیرند.[۳۱۴]این امر موجب می‌شود که مبالغ پرداختی در قالب این مزایا از مقصر زیان بازیافت شده و هم‌زمان از میزان خسارت قابل پرداخت به زیان‌دیده کسر شود؛ امری که به‌روشنی بر کارکرد جبرانی این مزایا دلالت دارد. این مزایا برخلاف مزایای مشارکتی که بر اساس پرداخت حق‌بیمه یا سابقه اشتغال ارائه می‌شوند، صرفاً بر مبنای وضعیت اقتصادی و میزان درآمد و دارایی فرد تعیین می‌گردند. این پرداخت حتی شامل حمایت از افرادی می‌شود که دارای درآمدهای پایین یا اشتغال پاره‌وقت هستند تا از فقر شغلی

29- Means-tested benefits (also called income-related or income-based)

۳۰- اعتبار همگانی یک نظام واحد پرداختی است که به جای مجموعه‌ای از مزایای قدیمی‌تر مانند کمک هزینه مسکن، حمایت درآمدی، مستمری جویندگان کار مبتنی‌بر نیاز و کمک هزینه اشتغال و حمایت مبتنی‌بر نیاز عمل می‌کند

31-Social Security (Recovery of Benefits Act 1997, ss 2,6,8 and Sch 2)

جلوگیری گردد. با وجود انتقادهای اجرایی، اعتبار همگانی توانسته نظام حمایتی انگلستان را یکپارچه‌تر کند و دامنه شمول آن را توسعه دهد (Sinfield et al,2003).

در ایران، به دلیل ساختار کاملاً مشارکتی سازمان تأمین اجتماعی و وابستگی آن به پرداخت حق‌بیمه، مزایای مبتنی‌بر نیاز در چهارچوب این سازمان شکل نگرفته است. هرچند «قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۸۳» که با هدف هماهنگی میان نهادهای بیمه‌ای و حمایتی و توسعه پوشش‌های غیرمشارکتی تصویب شد، نتوانست به اهداف خود دست یابد (وصالی و همکاران، ۱۳۹۴، ۳۲) و اجرای آن به ایجاد نظام منسجم مشابه انگلستان منجر نشد. ازاین‌رو، حمایت‌های مبتنی‌بر نیاز عمدتاً توسط نهادهایی مانند کمیته امداد و بهزیستی و به‌صورت پراکنده و غیربیمه‌ای ارائه می‌شود و کارکرد جبرانی آن‌ها محدود و غیرساختارمند است.

۳- شیوه‌های جبران خسارت بدنی

جبران خسارت بدنی در نظام‌های تأمین اجتماعی ایران و انگلستان، مکمل مسئولیت مدنی و بخشی از سازوکارهای نهادی حمایت از زیان‌دیده است. در ادامه، مهم‌ترین شیوه‌های جبران خسارت در هر دو کشور بررسی می‌شود.

۳-۱- خدمات درمانی

در ایران، یکی از محوری‌ترین شیوه‌های جبران خسارت بدنی ارائه خدمات درمانی به بیمه‌شدگان و افراد تحت تکفل آنان است. مطابق ماده‌های ۵۴ تا ۵۸ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، سازمان مکلف است در صورت بروز حادثه یا بیماری، خدمات درمانی لازم را از طریق مراکز ملکی[۳۲۵] یا مراکز طرف قرارداد[۳۳۶] ارائه کند. دامنه حمایت درمانی علاوه بر بیمه‌شده، شامل همسر، فرزندان واجد شرایط و بستگان تحت تکفل می‌شود. این حمایت‌ها بر پایه رابطه بیمه‌ای و پرداخت حق‌بیمه شکل

۳۲- درمان مستقیم

۳۳- درمان غیرمستقیم

گرفته و بخشی از جبران خسارت بدنی از منظر تأمین اجتماعی محسوب است.

در انگلستان، خدمات درمانی در چهارچوب «نظام خدمات ملی سلامت»[۳۴۷] ارائه می‌شود که نهادی مالیات‌محور و مستقل از نظام بیمه اجتماعی است. هدف اصلی این نظام تضمین دسترسی همگانی و برابر ساکنان به خدمات درمانی، پیشگیری و مراقبت‌های اولیه بدون پرداخت هزینه در زمان استفاده است. دسترسی به این خدمات مبتنی‌بر اقامت و شهروندی بوده و نیازمند سابقه بیمه یا اشتغال نیست (Boyle,2001). با وجود استقلال سازمانی خدمات ملی سلامت، کارکرد آن در پیشگیری و درمان آسیب‌ها نقشی مستقیم در کاهش تبعات مالی بیماری و بازتوانی زیان‌دیدگان دارد و بدین‌ترتیب در عمل بخشی از شبکه عمومی جبران خسارت به شمار می‌رود (Hardy,2023). هزینه برخی خدمات درمانی مرتبط با صدمات بدنی نیز در چهارچوب نظام بازیافت مزایا قابل مطالبه است.[۳۵۸]در مجموع، هرچند ارائه خدمات درمانی در ایران بیمه‌محور و در انگلستان مالیات‌محور است، اما در هر دو نظام، نقش بنیادین آن‌ها در جبران خسارت بدنی و بازگرداندن فرد به وضعیت سلامت امری مشترک و اساسی است.

۳-۲- مستمری‌ها و کمک‌هزینه‌های ازکارافتادگی

در ایران، طبق ماده‌های ۷۰ تا ۷۵ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴، حمایت ازکارافتادگی در سه قالب «ازکارافتادگی کلی»، «ازکارافتادگی جزئی» و «غرامت نقص عضو» پیش‌بینی شده است. مبنای

34- National Health Service-NHS

۳۵- مطابق بخش سوم قانون «بهداشت و مراقبت اجتماعی (استانداردهای جامعه و سلامت) مصوب ۲۰۰۳ میلادی» هر شخصی که به‌عنوان جبران‌کننده خسارت اقدام به پرداخت غرامت ناشی از صدمه بدنی می‌کند، مکلف است هزینه‌های درمان بیمارستانی و خدمات آمبولانس ارائه‌شده توسط خدمات ملی سلامت را بازپرداخت نماید (ماده‌های ۱۵۰، ۱۵۱ و ۱۵۶ قانون مزبور). این بازیافت از طریق صدور «گواهی هزینه‌های خدمات ملی سلامت» توسط واحد استرداد مزایا انجام می‌شود و مبلغ آن جدا از گواهی بازیافت مزایا بوده و از غرامت پرداختی به زیان‌دیده کسر نمی‌گردد. بدین‌ترتیب، خدمات درمانی نظام خدمات ملی سلامت هرچند در بدو امر رایگان ارائه می‌شوند، در نظام جبران خسارت بدنی انگلستان دارای کارکرد جبرانی و هزینه آن‌ها نهایتاً بر عهده مسئول جبران خسارت قرار می‌گیرد.

برخورداری از این مزایا، رابطه بیمه‌ای و سابقه پرداخت حق‌بیمه است؛ با این استثناء که در صدمات ناشی از کار، مستمری بدون شرط سابقه برقرار می‌شود. در صورتی که ازکارافتادگی ناشی از حادثه غیرشغلی باشد، فقط در صورت احراز شرایط مقرر در ماده ۷۵، مستمری برقرار می‌شود. غرامت نقص عضو نیز به‌صورت پرداخت یک‌جای جبرانی برای کاهش بخشی از توان کاری ناشی از حادثه شغلی اعطاء می‌شود (ادیب نیا، ۱۳۸۴، ۲۴۳). بنابراین، حمایت ازکارافتادگی در ایران ماهیتاً مشارکتی و بیمه‌محور است و میان صدمات شغلی و غیرشغلی تفکیک روشن وجود دارد.

در نظام تأمین اجتماعی انگلستان، جبران خسارات بدنی ناشی از بیماری یا حادثه، بسته به منشأ صدمه[۳۶۹] و وضعیت بیمه‌ای فرد، از طریق سه سازوکار اصلی مزایای ناتوانی ناشی از صدمات صنعتی، کمک هزینه حمایت و اشتغال و مزایای مبتنی‌بر نیاز صورت می‌گیرد: الف- مزایای ناتوانی ناشی از صدمات صنعتی: این مزایا غیر مشارکتی یعنی بدون نیاز به سابقه بیمه‌پردازی و صرفاً بر اساس نسبت ناتوانی پزشکی پرداخت می‌شود و ویژه صدمات کاری است. کارکرد آن مشابه غرامت نقص عضو و مستمری ازکارافتادگی ناشی از کار در ایران است. ب- کمک هزینه حمایت و اشتغال: نسخه جدید این کمک هزینه[۳۷۰]، یک مزیت مشارکتی است و به افرادی تعلق می‌گیرد که به دلیل بیماری یا آسیب[۳۸۱]مشروط بر داشتن سابقه کافی حق‌بیمه قادر به کار نیستند[۳۹۲] (Hardy,2023,269). در صورتی که منشأ حادثه ناشی از کار باشد زیان دیده می‌تواند علاوه بر مزایای ناتوانی ناشی از صدمات صنعتی از این مقرری نیز در صورت سابقه کافی بهره مند شود. ج- مزایای مبتنی‌بر نیاز: در صورت فقدان سابقه بیمه یا درآمد کافی، فرد می‌تواند از مسیر مزایای مبتنی‌بر نیاز، به‌ویژه اعتبار همگانی، حمایت تکمیلی دریافت کند.

۳۶- ناشی از کار یا غیر ناشی از کار

37- New Style ESA

۳۸- اعم از شغلی یا غیرشغلی

۴۲- این مستمری به افرادی تعلق می‌گیرد که توانایی محدودی برای کارکردن دارند و اجبار آن‌ها به اشتغال به دلیل بیماری و ناتوانایی شان غیرمعقول است و همچنین از مزایای کمک هزینه بیماری نیز بهره مند نیستند.

بنابراین، برخلاف ایران که حمایت ازکارافتادگی کاملاً بیمه‌محور است، در انگلستان ترکیبی از حمایت‌های مشارکتی، غیرمشارکتی و مبتنی‌بر نیاز امکان جبران خسارت را برای افراد دارای سابقه بیمه و فاقد آن فراهم می‌کند.

۳-۳- غرامت دستمزد و مزایای کوتاه‌مدت

در ایران، غرامت دستمزد[۴۰۳] به بیمه‌شده‌ای پرداخت می‌شود که به علت بیماری یا حادثه شغلی یا غیرشغلی موقتاً قادر به کار نیست و از کارفرما دستمزدی دریافت نمی‌کند. هدف آن جبران موقت درآمد و حمایت از بیمه‌شده تا زمان بازگشت به کار یا تشخیص ازکارافتادگی است.[۴۱۴] این حمایت به‌طور کامل بیمه‌محور بوده و از منابع سازمان تأمین اجتماعی پرداخت می‌شود. در انگلستان، کمک هزینه بیماری به شیوه‌ای مشابه نقش جبرانی غرامت دستمزد را ایفاء می‌کند؛ با این تفاوت که پرداخت آن بر عهده کارفرما است و تا بسیست و هشت هفته ادامه دارد. پس از پایان این دوره، فرد می‌تواند حسب شرایط برای کمک هزینه حمایت و اشتغال یا اعتبار همگانی درخواست دهد (Kloss&Hanning,2020,203). بنابراین، هر دو نظام سازوکارهایی برای جبران موقت دستمزد از دست‌رفته دارند، اما در ایران توسط سازمان تأمین اجتماعی و در انگلستان توسط کارفرما پرداخت می‌شود.

۳-۴- مزایای تکمیلی برای ناتوانی و مراقبت

در انگلستان مجموعه‌ای از مزایای غیرمشارکتی با کارکرد جبرانی برای افراد دارای ناتوانی یا نیازمند مراقبت پیش‌بینی شده است. این مزایا شامل مواردی چون: شامل کمک‌هزینه زندگی برای کودکان دارای ناتوانی[۴۲]، کمک‌هزینه زندگی برای بزرگسالان دارای ناتوانی[۴۳]، کمک‌هزینه استقلال

۴۳- ماده ۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴: غرامت دستمزد به وجوهی اطلاق می‌شود که در ایام بارداری بیماری و عدم توانائی موقت، اشتغال به کار و عدم دریافت مزد یا حقوق به حکم این قانون به جای مزد یا حقوق به بیمه شده پرداخت می‌شود

۴۴- ماده‌های ۵۹ و ۶۲ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴

42- Disability Living Allowance for Children
43- Disability Living Allowance for Adults

شخصی[۴۴]، کمک‌هزینه مراقبت برای سالمندان[۴۵]، کمک هزینه حضور دائمی[۴۶۶] و کمک هزینه ناتوانی شدید[۴۷۰]می باشند. این مزایا، به‌رغم غیرمشارکتی بودن، ماهیت جبرانی دارند؛ زیرا برای پوشش هزینه‌های ناشی از ناتوانی، مراقبت مستمر یا کاهش شدید ظرفیت عملکردی طراحی شده‌اند. در صدمات ناشی از کار، امکان تجمیع برخی از این مزایا با مزایای صنعتی نیز وجود دارد (Mills et al.,2022,12). در ایران، نظام بیمه‌ای تأمین اجتماعی فاقد مزایای مستقل برای مراقبت و ناتوانی غیرمشارکتی است و تنها حمایت‌های پراکنده از طریق بهزیستی یا کمیته امداد ارائه می‌شود که ماهیت جبرانی یکپارچه و ساختارمند مشابه انگلستان ندارند.

۴- انواع زیان دیدگان مشمول حمایت در نظام تأمین اجتماعی ایران و انگلستان

برای تحلیل تطبیقی سازوکارهای جبران خسارت بدنی، طبقه‌بندی زیان‌دیدگان براساس همان گروه‌هایی صورت می‌گیرد که در نظام ایران پیش‌بینی شده است. در هر بخش، گروه متناظر در انگلستان نیز بررسی می‌شود تا امکان مقایسه کارکردهای جبرانی دو نظام فراهم گردد. بدین‌ترتیب، حتی در مواردی که انگلستان گروه حمایتی مستقلی دارد اما مشابه آن در ایران دیده نمی‌شود، تحلیل ذیل همین چهارچوب صورت می‌گیرد و انسجام ساختاری حفظ می‌شود.

۴-۱- بیمه‌شدگان اجباری

در ایران، بیمه‌شدگان اجباری شامل تمام افرادی هستند که به موجب ماده ۴ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ به‌عنوان کارگر در برابر مزد کار می‌کنند و کارفرما مکلف به پرداخت حق‌بیمه آنان برابر ماده‌های ۳۶ و ۳۹ همان قانون است. این گروه در صورت وقوع صدمه بدنی از حمایت‌های جبرانی شامل غرامت دستمزد، مستمری ازکارافتادگی و خدمات درمانی بهره‌مند می‌شوند. در

44- 44- Independence Payment
45- Attendance Allowance
46- Constant Attendance Allowance (CAA)
47- Exceptionally Severe Disablement Allowance-ESDA

انگلستان نیز شاغلان مزدبگیر[۴۸۱] که حق بیمه ملی از درآمد آنان کسر می‌شود[۴۹۲]، گروه متناظر بیمه‌شدگان اجباری به شمار می‌روند (Shipwright,2024,203). این افراد در برابر آسیب‌های ناشی از بیماری یا حادثه از حمایت‌هایی چون کمک‌هزینه بیماری، مستمری اشتغال و حمایت و در صورت وقوع حادثه شغلی، از مزایای ناتوانی ناشی از صدمات صنعتی برخوردار می‌شوند. علاوه بر این، همه مقیمان انگلستان از جمله شاغلان تحت پوشش درمان رایگان خدمات سلامت ملی قرار دارند و بدین‌ترتیب، جبران هزینه‌های درمانی آنان بدون وابستگی به سابقه بیمه تضمین می‌شود.

۴-۲- بیمه‌شدگان خویش‌فرما (فاقد کارفرما)

بیمه‌شدگان خویش‌فرما، به دلیل فقدان رابطه استخدامی و کارفرما، از جایگاهی متفاوت در نظام‌های تأمین اجتماعی برخوردارند و دامنه حمایت‌های جبرانی آنان غالباً محدودتر از بیمه‌شدگان اجباری است. نوع و گستره حمایت از این گروه، بیش از هر چیز تابع میزان مشارکت بیمه‌ای یا پیش‌بینی سازوکارهای حمایتی جایگزین است (Westerveld&Olivier,2019,49). ازاین‌رو، بررسی تطبیقی وضعیت بیمه‌شدگان خویش‌فرما در ایران و انگلستان، امکان ارزیابی تفاوت رویکرد دو نظام در جبران صدمات بدنی این گروه را فراهم می‌سازد.

۱-۴-۲- صاحبان مشاغل آزاد و کسب‌وکارها

در ایران، صاحبان حرف و مشاغل آزاد به‌صورت اختیاری تحت پوشش قرار می‌گیرند[۵۰۳]و در صورت پرداخت حق‌بیمه مقرر، از حمایت‌هایی مانند بازنشستگی، فوت و ازکارافتادگی کلی بهره‌مند می‌شوند.[۵۱۴] البته دریافت این حمایت‌ها به میزان نرخ حق بیمه پرداختی از سوی بیمه شده است. علاوه بر صاحبان حرف و مشاغل آزاد، برخی مشاغل خاص همچون رانندگان، کارگران ساختمانی،

48- Employed earner

۴۹- این افراد موظف‌اند از محل درآمد خود حق بیمه طبقه اول را پردازند و کارفرمایان نیز سهم کارفرما را پرداخت می‌کنند

۵۳- قانون اصلاح بند ب و تبصره سوم ماده ۴ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴

۵۴- تبصره اول ماده ۴ آئین نامه اجرایی قانون اصلاح بند «ب» و تبصره سوم ماده ۴ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۶۶

قالیبافان و هنرمندان که طبق آیین‌نامه‌ها یا قوانین ویژه‌ای تحت پوشش تأمین اجتماعی قرار دارند، معمولاً در گروه «صاحبان حرف و مشاغل آزاد» قرار می‌گیرند، اما با این تفاوت که برای آن‌ها قوانین و مقررات خاصی در نظر گرفته شده است.[۵۲]

در انگلستان نیز خوداشتغالان[۵۳] موظف به پرداخت حق بیمه ملی هستند (Pichault,&Semenza,2019,129). اما حمایت‌های آن‌ها محدودتر از مزدبگیران است.[۵۴] آنان واجد دریافت کمک‌هزینه بیماری و مزایای صدمات صنعتی نیستند، زیرا این دو مرتبط با وجود کارفرما و محیط کار هستند (Hardy,2023:206). بااین‌حال، در صورت داشتن سابقه کافی بیمه ملی، امکان استفاده از اشتغال و حمایت برای آنان وجود دارد و در صورت شدت آسیب یا فقدان درآمد، اعتبار همگانی نیز می‌تواند نقش جبرانی ایفاء کند.

۲-۴-۲- افراد فاقد اشتغال رسمی

برخی از پوشش‌های پیش‌بینی‌شده در نظام تأمین اجتماعی برای افراد فاقد اشتغال رسمی همچون زنان

۵۲- قانون بیمه اجتماعی رانندگان حمل و نقل بار و مسافر بین شهری مصوب ۱۳۷۹، قانون بیمه‌های اجتماعی کارگران ساختمانی مصوب ۱۳۸۶، قانون بیمه‌های اجتماعی قالیبافان، بافندگان فرش و شاغلان صنایع دستی‌شناسه دار مصوب ۱۳۸۸ و قانون حمایت از هنرمندان و استادکاران صنایع دستی مصوب ۱۳۹۶

53- Self-employed persons

۵۴- بر اساس مقررات بیمه ملی در انگلستان، تکلیف پرداخت حق بیمه برای افراد خوداشتغال به‌صورت پلکانی و وابسته به میزان سود سالانه تعیین می‌شود. اگر سود فرد کمتر از £۶،۸۴۵ در سال باشد، هیچ‌گونه تکلیف قانونی برای پرداخت حق بیمه ندارد، اما می‌تواند برای جلوگیری از ایجاد وقفه در سابقه بیمه‌ای خود، حق بیمه طبقه دو را داوطلبانه پرداخت کند. چنانچه سود سالانه £۶،۸۴۵ یا بیشتر اما کمتر از £۱۲،۵۷۰ باشد، فرد از پرداخت واقعی حق بیمه طبقه دو معاف است، اما این سهم بیمه‌ای برای او به‌صورت اعتبار بیمه‌ای پرداخت‌شده تلقی می‌شود و سابقه بیمه‌ای لازم برای برخورداری از مزایای مشارکتی حفظ می‌گردد. بااین‌حال، زمانی که سود سالانه فرد خوداشتغال از £۱۲،۵۷۰ تجاوز کند، وی قانوناً موظف به پرداخت حق بیمه طبقه چهار است. با وجود اجباری بودن، حق بیمه طبقه چهار هیچ‌گونه امتیاز بیمه‌ای ایجاد نمی‌کند و در واجد شرایط شدن فرد برای مزایای مشارکتی نقش ندارد. بنابراین، برای حفظ حق برخورداری از این مزایا، خوداشتغالان حتی در صورت پرداخت اجباری طبقه چهار، باید اطمینان یابند که حق بیمه طبقه دو آنان نیز برقرار باشد؛ این امر یا از طریق «پرداخت‌شده تلقی شدن» یا از طریق پرداخت داوطلبانه تحقق می‌یابد

خانه‌دار[۵۵] و دانشجویان[۵۶] است که در قالب بیمه صاحبان حرف و مشاغل آزاد برقرار می‌شود. این بیمه پوشش‌هایی نظیر مستمری بازنشستگی، فوت و ازکارافتادگی کلی را دربرمی‌گیرد. همچنین، در صورت انتخاب پوشش درمانی و پرداخت حق بیمه مربوطه، امکان استفاده از خدمات درمانی تأمین اجتماعی نیز فراهم خواهد بود. بااین‌حال، به‌دلیل نبود اشتغال رسمی، حمایت‌هایی نظیر غرامت دستمزد ایام بیماری یا ازکارافتادگی جزیی به این گروه تعلق نمی‌گیرد. اما در انگلستان، فقدان اشتغال مانع بهره‌مندی از حمایت‌های جبرانی نیست؛ زیرا افراد در صورت وقوع صدمه بدنی می‌توانند از مزایای مبتنی‌بر نیاز، مستمری مراقبتی و حمایت درمانی همگانی بهره‌مند شوند. بنابراین، نظام انگلستان برای این گروه پوشش عمومی و گسترده‌تری فراهم می‌کند.

۳-۴-۲- بیمه‌شدگان اختیاری

بیمه اختیاری ویژه افرادی است که پیش‌تر سابقه پرداخت حق بیمه داشته‌اند و اکنون خارج از شمول بیمه قرار گرفته‌اند. این افراد می‌توانند با پرداخت حق بیمه، تحت پوشش مجدد قرار گیرند.[۵۷] این بیمه عمدتاً تعهدات بلندمدت از جمله بازنشستگی، فوت و ازکارافتادگی را پوشش می‌دهد. اگرچه برخی حمایت‌های کوتاه‌مدت مانند غرامت دستمزد ایام بیماری، به بیمه‌شدگان اختیاری تعلق نمی‌گیرد، اما انتخاب پوشش درمانی و پرداخت حق سرانه، امکان استفاده از خدمات درمانی تأمین اجتماعی را برای آنان فراهم می‌سازد.[۵۸]

در انگلستان، پرداخت‌های اختیاری بیمه ملی[۵۹] نیز صرفاً برای تکمیل سوابق بیمه‌ای و حفظ تعهدات بلندمدت مانند مستمری بازنشستگی و بازماندگان[۶۰] مؤثر است (Hardy,2023,81) و پوشش کوتاه‌مدت

۵۵- بخشنامه شماره ۶۶۴ مورخ ۱۳۸۷\۹\۲۳ امور فنی و بیمه شدگان سازمان تأمین اجتماعی

۵۶- بخشنامه شماره ۶۸۵ امور فنی بیمه شدگان با موضوع بیمه دانشجویان دانشگاه‌ها مورخ ۱۳۹۷/۱۰/۱۸

۵۷- مفاد تبصره ماده ۸ قانون تأمین اجتماعی و آیین نامه ادامه بیمه به‌طور اختیاری موضوع این تبصره

۵۸- بخشنامه شماره ۵۵ جدید، از تاریخ ۱۳۸۵/۰۸/۰۱

۵۹- این افراد معمولاً در دسته‌ی بیمه‌پردازان داوطلب طبقه سه قرار می‌گیرند

60- Bereavement Support Payment

ایجاد نمی‌کند. بااین‌حال، در صورت وقوع صدمه بدنی، این افراد همچنان می‌توانند از خدمات ملی سلامت و در صورت احراز شرایط اقتصادی، از مزایای مبتنی‌بر نیاز بهره‌مند شوند. بنابراین، همانند ایران، حق‌بیمه اختیاری در انگلستان نیز نقش مستقیم در جبران خسارت بدنی ندارد، اما نظام رفاهی زمینه جبران را برای آنان فراهم می‌کند. علاوه بر آن، در صورتی که صدمه بدنی موجب قطع فعالیت یا ناتوانی فرد شود، به‌ویژه برای افرادی که پیش‌تر اشتغال داشته‌اند، دولت از طریق اعطای اعتبار بیمه‌ای[۶۱]، این مدت را به‌عنوان سابقه لازم برای بازنشستگی پایه حفظ می‌کند تا فرد در آینده از این حق محروم نگردد (Shipwright,2024). البته این اعتبار، مزیت جبرانی تلقی نخواهد شد.

۴-۳- بیمه‌شدگان بیکار

در ایران، بیکاران نیز می‌توانند در زمره گروه‌های آسیب‌پذیر در برابر خسارات بدنی قرار گیرند. این گروه شامل افرادی است که پیش‌تر تحت پوشش بیمه تأمین اجتماعی بوده‌اند و به دلایلی خارج از اراده شخصی، شغل خود را از دست داده‌اند. در دوره دریافت مقرری بیمه بیکاری[۶۲]، بیمه‌شده بیکار همچنان تحت پوشش خدمات درمانی تأمین اجتماعی قرار دارد.[۶۳] بااین‌حال، مزایایی مانند غرامت دستمزد و مستمری ازکارافتادگی جزئی به آنان تعلق نمی‌گیرد. زیرا این حمایت‌ها صرفاً به بیمه‌شدگان شاغل تعلق دارد و بیکاران در دوره دریافت مقرری، شاغل محسوب نمی‌شوند. اگر صدمه بدنی منجر به ازکارافتادگی کلی شود، امکان تبدیل مقرری بیکاری به مستمری ازکارافتادگی وجود دارد.[۶۴]

در انگلستان، بیکاران با داشتن سابقه کافی بیمه ملی از کمک‌هزینه جویندگان کار[۶۵] و در صورت فقدان سابقه، از اعتبار همگانی استفاده می‌کنند. بیکاران در صورت ناتوانی ناشی از بیماری نمی‌توانند

۶۱- اعتبارات بیمه ملی برای بازنشستگی در دوران ناتوانی

۶۲- مطابق با قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹، افرادی که شرایط مقرر از جمله حداقل سابقه پرداخت حق بیمه و عدم ترک کار ارادی را داشته باشند، می‌توانند از مقرری بیمه بیکاری بهره‌مند شوند

۶۳- تبصره پنجم ماده ۷ قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹

۶۴- بند د ماده ۸ قانون بیمه بیکاری مصوب ۱۳۶۹

65- Jobseeker’s Allowance (JSA)

کمک‌هزینه جویندگان کار دریافت کنند، اما با احراز شرایط می‌توانند از کمک هزینه حمایت و اشتغال یا اعتبار همگانی بهره‌مند شوند. تنها محدودیت مهم، عدم شمول مزایای صدمات صنعتی است؛ زیرا این مزایا ناظر به آسیب‌های مرتبط با کار هستند.

۴-۴- بازنشستگان

در ایران، بازنشستگان تأمین اجتماعی معمولاً از مستمری بازنشستگی سازمان تأمین اجتماعی بهره‌مندند، اما در صورت صدمه بدنی پس از بازنشستگی، تنها از خدمات درمانی سازمان برخوردار می‌شوند و حمایت‌های مراقبتی یا معیشتی ویژه‌ای وجود ندارد. در انگلستان، بازنشستگان علاوه بر مستمری دولتی[۶۶]، در صورت کاهش توان مالی ناشی از صدمه بدنی می‌توانند از «اعتبار حمایتی سالمندان کم‌درآمد»[۶۷] به‌عنوان مکمل مستمری پایه استفاده نمایند تا درآمدشان به حداقل معیشتی تعیین‌شده برسد. به علاوه، در صورت نیاز به مراقبت، می‌تواند از مستمری مراقبتی سالمندان[۶۸] بهره‌مند شوند.[۶۹] این حمایت‌ها از آن جا که به موجب قانون بازیافت مزایا در شمار مزایای قابل بازیافت قرار می‌گیرند و در دعاوی جبران خسارت بدنی قابل بازیافت هستند، می‌توان آن‌ها را در عمل به‌عنوان حمایت‌های جبرانی در چهارچوب جبران خسارت بدنی تحلیل نمود.

۴-۵- اتباع خارجی

در ایران، اتباع خارجی در صورت اشتغال رسمی و داشتن مجوز کار می‌توانند مانند اتباع ایرانی از مزایای تأمین اجتماعی بهره‌مند شوند.[۷۰] حمایت از افراد فاقد مجوز یا فاقد اشتغال گسترده نیست. در انگلستان،

66- State Pension
67- Pension Credit
68- Attendance Allowance
69- https: //www.gov.uk/attendance-allowance

۷۰- همچنین این افراد، در صورت داشتن مجوز کار و اشتغال به‌صورت خویش‌فرما، می‌توانند با پرداخت حق بیمه در قالب بیمه صاحبان حرف و مشاغل آزاد، از مزایای تأمین اجتماعی در صورت وقوع خسارت بدنی بهره‌مند شوند. بااین‌حال، بهره‌مندی کامل از این حمایت‌ها در مواردی ممکن است منوط به وجود قراردادهای دو یا چندجانبه تأمین اجتماعی بین ایران و کشور متبوع آنان باشد؛ در غیر این صورت، برخورداری از برخی مزایا ممکن است با

اتباع خارجی دارای اقامت و اشتغال، همانند شهروندان انگلیسی تحت پوشش بیمه ملی و خدمات ملی سلامت قرار می‌گیرند.[۷۱] افراد فاقد اشتغال نیز در صورت پرداخت هزینه خدمات درمانی مهاجرت، از درمان رایگان بهره‌مند می‌شوند، هرچند دسترسی آنان به مزایای نقدی همچون کمک هزینه حمایت و اشتغال یا کمک هزینه جویندگان کار معمولاً منوط به داشتن وضعیت اقامت پایدار است.

بدین‌ترتیب، مقایسه شرایط فوق نشان می‌دهد که شبکه حمایتی تأمین اجتماعی در انگلستان، از لحاظ شمول و دسترسی اولیه اتباع خارجی به خدمات، به‌ویژه در حوزه درمان، گسترده‌تر از نظام مشابه در ایران است.

نتیجه

این پژوهش با رویکردی تطبیقی، دامنه حمایت‌های جبرانی تأمین اجتماعی در صدمات بدنی و گستره شمول زیان‌دیدگان را در نظام‌های حقوقی ایران و انگلستان بررسی کرد. یافته‌ها نشان می‌دهند که هرچند هر دو نظام، تأمین اجتماعی را به‌عنوان یکی از ابزارهای جبران خسارت بدنی به رسمیت می‌شناسند، اما تفاوت‌های معناداری در قلمرو صدمات مشمول، تنوع سازوکارهای جبرانی و تعریف گروه‌های زیان‌دیده وجود دارد. در ایران، تمرکز اصلی بر حمایت‌های مشارکتی و بیمه‌محور است و دامنه شمول حمایت‌ها عمدتاً به بیمه‌شدگان و صدمات مشخص محدود می‌شود؛ درحالی‌که در انگلستان، در کنار مزایای مشارکتی، اشکال متنوعی از حمایت‌های غیرمشارکتی و مبتنی‌بر نیاز نیز پیش‌بینی شده که امکان پوشش گسترده‌تری از زیان‌دیدگان صدمات بدنی را فراهم می‌آورد. این تفاوت‌ها، بدون آن که ناظر بر کفایت یا ناکفایتی مزایا باشد، نشان‌دهنده تفاوت در ترسیم مرزهای حقوقی حمایت جبرانی در دو نظام است و ضرورت شفاف‌سازی دامنه شمول حمایت‌ها در حقوق ایران را برجسته می‌سازد.

فقدان تبیین صریح قلمرو حمایت‌های جبرانی، نه‌تنها موجب ناهمگونی در برداشت‌های حقوقی و

محدودیت‌هایی مواجه گردد (ماده ۵ قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ و دستور اداری شماره ۱۳۴۷ مورخ ۱۳۹۵/۰۲/۱۵ با موضوع بیمه اتباع خارجی مشمول قانون تأمین اجتماعی)

71- https: //www.gov.uk/guidance/nhs-entitlements-migrant-health-guide?utm

اجرایی می‌شود، بلکه امکان طراحی منسجم ارتباط میان تأمین اجتماعی و سایر سازوکارهای جبران خسارت بدنی را نیز محدود می‌سازد. ازاین‌رو، رویکرد تطبیقی این پژوهش با نظام حقوقی انگلستان، نه با هدف الگوبرداری نهادی، اصلاح ساختار رفاهی یا ایجاد تعهدات مالی جدید، بلکه صرفاً به‌منظور برجسته‌سازی مرزهای حقوقی حمایت جبرانی و آشکارسازی ابهامات موجود در تعریف قلمرو شمول تأمین اجتماعی در حقوق ایران اتخاذ شده است. مقایسه با نظامی که دامنه متنوع‌تری از حمایت‌های جبرانی را پیش‌بینی کرده، امکان تبیین دقیق‌تر حدود و ثغور حمایت‌های قابل انتساب به تأمین اجتماعی را فراهم می‌آورد و به شفاف‌سازی جایگاه این نهاد در نظام جبران خسارت بدنی کمک می‌کند.

پیشنهاد

در پرتو نتایج این پژوهش، پیشنهاد می‌شود قانون‌گذار، در چهارچوب قوانین ناظر بر تأمین اجتماعی و بدون ورود به اصلاح ساختار مالی یا ایجاد تعهدات جدید، نسبت به شفاف‌سازی دامنه حمایت‌های جبرانی در صدمات بدنی اقدام نماید. این امر می‌تواند از طریق الحاق مواد یا تبصره‌های مشخص به قانون تأمین اجتماعی مصوب ۱۳۵۴ یا تدوین فصلی مستقل ذیل این قانون محقق شود که در آن، به‌صورت منسجم و صریح، گروه‌های زیان‌دیدگان مشمول حمایت، انواع صدمات بدنی قابل جبران از مسیر تأمین اجتماعی و شرایط و حدود برخورداری از خدمات درمانی و حمایت‌های جبرانی مرتبط با صدمه تبیین گردد. چنین شفاف‌سازی‌ای، ضمن جلوگیری از تفسیرهای متفاوت در اجرا و تقویت امنیت حقوقی زیان‌دیدگان، جایگاه تأمین اجتماعی را در نظام جبران خسارت بدنی حقوق ایران به‌صورت دقیق‌تری مشخص می‌سازد، بی‌آن که مستلزم تغییر در ماهیت بیمه‌محور این نظام یا ورود به حوزه سیاستگذاری رفاهی باشد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

ـ ادیب‌نیا، یدالله، ۱۳۸۵، بررسی روند شیوع از کارافتادگی ناشی از کار در بیمه‌شدگان سازمان تأمین اجتماعی، **فصلنامه تأمین اجتماعی**، شماره ۲۶.

ـ ایزانلو، محسن، ۱۳۸۷، استرداد مزایای تأمین اجتماعی از محل دین مسئولیت مدنی (مطالعه تطبیقی)، **فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی**، شماره ۱.

ـ بابایی، ایرج، ۱۴۰۲، **حقوق بیمه**، چاپ بیستم، تهران، انتشارات سمت.

ـ بادینی، حسن، ۱۴۰۲، **فلسفه مسئولیت مدنی**، چاپ پنجم، تهران، شرکت سهامی انتشار.

ـ بادینی، حسن، ۱۳۸۳، هدف مسئولیت مدنی، **فصلنامه حقوق**، شماره ۶۶.

ـ خدابخشی، عبدالله، ۱۴۰۰، **جبران خسارت کارگران در نظام مسئولیت مدنی**، چاپ پنجم، تهران، شرکت سهامی انتشار.

ـ سلطانی نژاد، هدایت اله، ۱۴۰۴، **بررسی تطبیقی خسارت معنوی**، چاپ دوم، تهران، انتشارات میزان دانش.

ـ سوداگر، سیما، ۱۴۰۴، جرایم و حوادث ناشی از کار در حقوق ایران و فرانسه، **فصلنامه تمدن حقوقی**، شماره ۲۳.

ـ صفایی، سیدحسین و رحیمی، حبیب اله، ۱۴۰۳، **مسئولیت مدنی (الزامات خارج از قرارداد)**، چاپ نوزدهم، تهران، انتشارت سمت.

ـ وصالی، سعید؛ صفری شالی، رضا؛ معیری، مجتبی، ۱۳۹۴، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی (بررسی مسائل و مشکلات موجود در تدوین، تصویب و اجرا)، **فصلنامه پژوهشنامه مددکاری اجتماعی**، شماره ۳.

لاتین

- Boyle, S., 2011, United Kingdom (England): Health system review. Health Systems in Transition, 13 (1). European Observatory on Health Systems and Policies.
- Caraher, K., & Reuter, E., 2019, Mind the gaps: Universal Credit and self-employment in the United Kingdom. Journal of Poverty and Social Justice, 27.
- Cockcroft, A., Harrington, J. M., Durrington, P., Baxter, P., & Aw, T.-C. (Eds.)., 2010, Hunter's diseases of occupations (10th ed.). CRC Press.
- Hardy, S. 2023, Social security law in the United Kingdom. Wolters Kluwer.
- Hobson, F., Kennedy, S., & Mackley, A., 2022, An introduction to social security in the UK (Research Briefing No. CBP-9535). UK House of Commons Library.
- Klippel, D., & Woodman, G. (Eds.)., 2008, Risk and the law. Taylor & Francis.
- Kloss, D., Hanning, No., 2020, Occupational health law. John Wiley & Sons.
- Lewis, R., 2017, Industrial injuries compensation: Tort and social security compared. Industrial Law Journal, 46.
- Mills, E., Murray, A., West, A., Walls, G., & English, E., 2022, Labour and employment compliance in the United Kingdom. Wolters Kluwer.
- Nolan, D., Oliphant, K., & Lunney, M., 2023, Lunney & Oliphant's tort law: Text and materials (7th ed.). Oxford University Press.
- Oliphant, K., & Wagner, G., 2012, Employers' liability and workers' compensation. Walter de Gruyter.
- Olivier, M., & Westerveld, M. (Eds.)., 2019, Social security outside the realm of the

employment contract: Informal work and employee-like workers. Edward Elgar Publishing.

- Organisation for Economic Co-operation and Development., 2014, Mental health and work: United Kingdom.OECD Publishing .
- Pennings, F. (ED), 2006, Between soft and hard law: The impact of international social security standards on national social security law. Kluwer Law International.
- Pichault, F., & Semenza, R. (Eds.)., 2019, The challenges of self-employment in Europe: Status, social protection and collective representation. Edward Elgar Publishing.
- Shipwright, A., 2024, Taxation of entertainers and sports persons. Spiramus Press.
- Sinfield, A., Lymer, A., & May, M. (Eds.)., 2023, Taxation and social policy.Press
- Spicker, P., 2011, How social security works: An introduction to benefits in Britain . .Policy Press
- Treble, J., & Barmby, T., 2011, Worker absenteeism and sick pay. Cambridge University Press.
- Vintila, D., & Lafleur, J.-M. (Eds.)., 2020, Migration and social protection in Europe and beyond: Vol. 3. A focus on non-EU sending states. Springer International Publishing.

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.26- Winter 2026

Analysis of the Issuing Bank's Liability under the Law of Documentary Credits
Homayoun Mafi, Mohsen Raeisi
The Role of Artificial Intelligence in Improving Criminal Investigation Processes and Digital Evidence Analysis in the Iranian Legal System
Amirreza Mahmoudi, Zahra Rahnama
How to File Class Action Lawsuits and How to Enforce Their Rulings
Rahim Mokhtari, Ali Soltani Shirzade
Revisiting Contractual Obligations in Conditions of High Inflation: an Analysis of Adjustment Capacities in Iranian Law
Shima Shakouri, Ghasem Nabizadeh Kebrya
Iranian Criminal Policy Ppathology Regarding the Crimes of Rebellion, Moharebeh and Corruption on Earth in Light of the Concept of National Security and Political Stability of the Country
Ruhollah Sheikhi, Mohammad Momahmoodi
The Framework of Civil Liability Arising from High-Risk Recreational Activities: A Study of Escape Rooms
Rahim Mokhtari, Gholamhossein Keshavarz
Handling Intellectual Property Claims in the Iranian Legal System
Sayyed Mohammadbagher Haghayeghi, Mohammadreza Nasiri, Amirhasan Abolhasani
Liability of Building Builders and Rights of Neighbors Due to Construction Noise Pollution
Rahim Mokhtari, Nazanin Zahra Joukar
Criminological Analysis of Crimes in the Field of Cryptocurrencies: A Study of Common Frauds in Iran
Hossein Mahmoudi Tekanloo, Roya Asiaei
Preventive Strategies for the Crime of Rent-Taking in Iran's Criminal Policy with an Emphasis on Criminological Challenges and Gaps
Fazal Movahedi, Hamidreza Konari Zhadeh, Davoud Salmanpour
An Analysis of the Principle of Proportionality Between Crime and Punishment in the Structure of the International Criminal Court
Hasan Pirfalak, Tayebe Ghodrati Siyahmazgi
Agreement Between the Parties to the Contract in Determining the Evidence to Prove the Claim
Habibolah Abdolah Poor, Mahdi Shojayi
Performance of Criminal Courts in Crime Prevention: A Critical Criminology Perspective with Focus on Iran's Judicial System
Iraj Morvati, Naghmeh Farhood
Agreement of the Parties to Refer the Case to Arbitration at the Appeal Stage
Rahim Mokhtari, Zahra Emadi
The Responsibility of States for Human Rights Violations by Private Security Companies on Foreign Missions
Mahdi Gharedaqi, Masoud Sarfarazi Saleh
The End of Centralized Governance: an Analysis of the Emergence of Decentralized Governance in the Era of Block chain and Smart Contracts
Hadi Zare, Majid Vaziri
Comparative Analysis of Social Security Compensatory Protection for Bodily Injuries and the Scope of Eligible Victims in Iran and England
Zeinab Tari
Liability of the Developer and the Rights of Adjacent Property Owners Arising from the Use of Tower Cranes
Rahim Mokhtari, Ehsan Yosefi
Transfer of Lawsuits in the Iranian Legal System with Emphasis on Selected Provisions of the Deeds and Real Estate Registration Law
Amirreza Alitabar
The Position of Artificial Intelligence in the Field of Criminal Policymaking
Mahbobeh Talebi Rostami
Commitment to Data Security as a Commitment to Result or a Commitment to Means in Private Law
Sayyed Amirhasan Mostafavi
Criminal Liability of Technology Companies for Crimes Committed by Users
Vahid Kioumarsi
Civil Liability Arising from Automated Processing of Personal Data by Artificial Intelligence in Iranian and Afghan Law (with a Look at International Documents)
Raziyeh Jafarzade, Vahid Hamidi, Mohammadreza Rashid
The Impact of Legal Awareness and Transparency on the Prevention and Reduction of Administrative and Financial Corruption
Sayyedeh Mahshid Miri Balajorshari
Ownership of Personal Data in Private Rights; from Personality Right to Intangible Property
Sina Youseffi
Civil Liability of the Physician and Robot Manufacturer in Robotic Surgeries: Iranian and English Legal Systems
Rahim Mokhtari, Ebrahim Shiravani
an Analysis of the Issue of Receiving Compensation for Delayed Payment from the Convict to the Government
Mohammadmahdi Rezvanifar, Zahra Salimi
Legal and Administrative Effects of Acquisition on the Registered Status of Real Estate in the Iranian Legal System
Ehsaneh Vosoughi Monfared, Mohammad Varaste Bazghale
Economic Diplomacy and the Law of Private International Contracts; The Interaction of Politics and Law in Securing National Interests
Radmehr Rahmani Golafshan
Adoption of Artificial Intelligence-Driven Fraud Detection in Banking: The Role of Trust, Transparency, and Fairness Perception in Financial Institutions in Iran, the United Arab Emirates and Qatar
Abdolmajid Yousefi
The Approach of Judicial Procedure in Restoring Proceedings by Adding Persons to the Proceedings
Rahim Mokhtari, Saeid Shiravani
Criminology of War in the Current Realities and the Need for its Development in Ukraine
Yasser Shakeri